

L'any Joan Fuster

En el centenari del seu naixement

Damià Pons

La revista *Pissarra* l'any 1994 va dedicar un monogràfic a Joan Fuster i Ortells (Sueca, 1922-1992). El número és una fita d'obligat reconeixement a l'hora de fer la història de la recepció a Mallorca de la figura i l'obra del gran intel·lectual valencià. El lligam de Fuster amb Mallorca sobretot va ser intens en la dècada de 1950. Entre 1955 i 1960 va publicar quatre títols a la Biblioteca Raixa de l'Editorial Moll, els primers de la seva producció assagística i d'historiador de la literatura: *El descrèdit de la realitat*, *La poesia catalana*, *Indagacions possibles* i *Judicis finals*. L'any 1972 encara n'hi va afegir un altre: *Babels i babilònies*. També va ser un col·laborador habitual de les miscel·lànies que l'Editorial Moll va anar publicant anualment a la Biblioteca Raixa amb el títol genèric de *Cap d'Any*. Així mateix, Fuster va intercanviar amb Francesc de B. Moll i la seva filla Aina, amb Josep M. Llopart i Llorenç Villalonga, un nombre ben considerable de cartes, les quals són molt útils per a la reconstrucció de la vida literària de les dècades dels cinquanta i seixanta. Amb Baltasar Porcel també hi va tenir una relació important: l'andritxol el va entrevistar a la revista *Serra d'Or* i ambdós participaren (juntament amb Josep M. Castellet, Josep Ferrater Mora i Joaquim Molas) en la jornada de reflexió sobre la cultura catalana que es va fer l'estiu de 1967 a Vallvidrera, al domicili del mateix Porcel. El contacte inicial de Fuster amb la gent de Can Moll es produí gràcies al valencià Manuel Sanchis Guarner, el qual en aquella època era resident a Palma ja que el filòleg menorquí l'havia acollit professionalment quan fou desterrat de València, una vegada s'hagué acabat el seu període d'uns anys d'empresonament per la seva condició d'oficial de l'exèrcit republicà durant la Guerra civil.

Fuster vengué a Mallorca per primera vegada l'any 1954. També sabem que va participar a les Converses poètiques celebrades a l'Hotel Formentor el 1959. Igualment que fou un dels participants en una reunió clandestina de naturalesa política i d'orientació nacionalista que es va fer a S'Arracó l'any 1968. Tot i això, a l'hora de parlar del lligam entre Joan Fuster i Mallorca possiblement el fet de més rellevància i transcendència sigui la seva condició d'autor de *Nosaltres, els valencians*, l'obra que va inspirar i a servir de model a Josep Melià per escriure *Els mallorquins*.

L'historiador Jaume Vicens i Vives, autor de *Notícia de Catalunya* (1954), devers l'any 1960, va llançar des de les pàgines de *Serra d'Or* una consigna Conèixer-nos. Era una incitació a l'estudi de la història de cada un dels territoris de llengua catalana amb l'objectiu d'aclarir una sèrie de preguntes: què hem estat?, què som?, què hauríem d'aspirar a ser? En referència, en tots els casos, a aquell fet nacional diferenciat que s'havia anat forjant a partir de l'Edat Mitjana i que tenia en la catalanitat d'origen i de llengua i cultura el seu element més substancial i més identificador. Fuster va recollir l'envit llançat per Vicens Vives i ja l'any 1962 va publicar *Nosaltres, els valencians*. Melià, empès per l'estímul de l'obra de Fuster, entre l'octubre de 1963 i l'agost de 1964, va redactar *Els mallorquins*. La censura, però, no en va autoritzar la publicació fins l'any 1967. El fet que Joan Fuster fos l'inspirador principal de l'obra de Melià, una de les més decisives de la Mallorca contemporània, en la mesura que va contribuir al relleu del mallorquinisme polític i a la creació de consciència de país, val a dir que tan sols en sectors minoritaris, ja podria justificar que a les Balears enguany es commemoràs el centenari del naixement de l'escriptor valencià.

Tot i això, el fet que el Govern de les Illes Balears hagi pres l'encertada decisió d'acordar la declaració institucional del 2002 com a Any Joan Fuster lògicament respon a una motivació que va molt més enllà del lligams personals que Fuster va tenir amb les Illes Balears o de la seva influència directa sobre *Els mallorquins* de Josep Melià o sobre *Els menorquins*, a hores d'ara encara inèdit, d'Andreu Murillo. A l'Acord del Consell de Govern (BOIB, 4 de febrer de 2022) s'explica amb claredat el sentit de la declaració: retre homenatge a un dels intel·lectuals més importants del segle XX, referent cívic del moviment de normalització del català, i reconèixer la seva aportació a l'enriquiment de la cultura catalana. Hauria de ser una decisió de sentit comú que per norma tot escriptor en llengua catalana amb una gran obra fos considerat una part irrenunciable del patrimoni cultural de la totalitat del territori lingüístic, més enllà de si la seva naixença havia estat a Sueca (Joan Fuster), a Reus (Gabriel Ferrater) o a Pollença (Miquel Costa i Llobera), i, en conseqüència, el centenari de cada un d'ells hauria de ser igualment commemorat a tots els indrets dels Països Catalans. Malauradament aquest tan elemental principi de sentit comú ha estat absent de les polítiques commemoratives que han impulsat els governs de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears al llarg dels darrers quaranta anys. Fins ara tan sols en una única ocasió, aquest 2022, els tres governs han coincidit i compartit una declaració i un programa institucional destinats a fer memòria de la vida i l'obra d'un escriptor molt rellevant. Sí, es tracta de Joan Fuster. N'és l'única excepció. Podríem qualificar el fet de justícia poètica ja que no hi ha cap dubte que Fuster va ser l'intel·lectual de la segona meitat del segle xx que més va insistir en la conveniència de la cohesió i la unitat entre els grans territoris històrics de la llengua catalana per tal que poguessin tenir la força necessària que els permetria afrontar amb garanties d'èxit el repte de la supervivència com a nació i, per derivació, de tots els elements lingüístics, culturals i identitaris que en són constituents. A partir de la idea que per a nosaltres, la nostra pàtria és la nostra llengua, Fuster va escriure l'any 1983: No basta cridar "Som una nació", ni cal demostrar-ho, perquè ho som, però una nació exigeix una cultura nacional normalitzada i hem d'espavilar-nos a tenir-la, perquè ens hi juguem el futur. Per a aconseguir-ho, se'ns imposa una acció unitària, de tots els Països Catalans, obligada per la història i provocada per l'esdevenidor.

Sembla evident que la celebració de l'Any Joan Fuster té el seu principal sentit i la seva més absoluta justificació en el fet que es tracta d'un intel·lectual i un escriptor en llengua catalana que va elaborar una obra que és equiparable per la seva representativitat i qualitat a la dels grans autors europeus de la segona meitat del segle XX. Va ser un intel·lectual que va analitzar críticament, mitjançant uns quants milers d'articles, la societat contemporània, tant la

Fina Salord i Damià Pons, comissionats de l'Any Joan Fuster a les Illes Balears

pròpia com la del nostre entorn geopolític; va afrontar, públicament i a la manera de Montaigne, la reflexió sobre moltes d'aquelles qüestions que són inherents a la condició humana i als usos i costums, ancestrals o actuals, de la majoria de la gent; va elaborar estudis històrics i d'història cultural a partir d'una combinació magistral entre la documentació erudita i la interpretació més sagaç; va rellegir en clau contemporània els nostres clàssics medievals; va tenir la capacitat de dur a terme una exploració en profunditat d'alguns dels mons creatius més rics de la literatura catalana del segle xx; va saber sintetitzar i exhibir en un gran nombre d'atorismes una ingent quantitat de saviesa, freqüentment amarada d'escepticisme i de causticitat; va ser autor d'una obra poètica primerenca que mereix ser tinguda en compte...

La Conselleria de Fons Europeus, Universitat i Cultura, per encàrrec del Govern balear, i a través de la Secretaria d'Universitat, Recerca i Política Lingüística, comptant amb l'orientació de Fina Salord i Damià Pons com a comissionats, té previst impulsar la realització d'un programa d'activitats encaminat a donar a conèixer, arreu de les Balears, la figura de Joan Fuster i, molt especialment, la diversitat, la creativitat, l'originalitat, la riquesa de registres, la qualitat d'estil, la precisió conceptual i la profunditat temàtica de la seva obra. La idea és que s'acabin implicant en l'Any Joan Fuster totes les administracions (el Govern balear, els Consells i els ajuntaments), la UIB, els centres de secundària, les entitats culturals, la xarxa de biblioteques públiques, els mitjans de comunicació... La previsió és que es facin cicles de conferències, jornades acadèmiques, representacions teatrals, actes literàrio-musicals, edicions de llibres, clubs de lectura i altres actes de naturalesa diversa. En definitiva, acostar l'obra de Joan Fuster a tots aquells ciutadans illencs que tenen inquietuds culturals. Cada lector podrà trobar en l'obra de Fuster el gènere, el títol o el tema que serà capaç de satisfer el seu interès i d'oferir-li nous coneixements. ■